

Historisch voetpad in het centrum van Nes

Het Vermaningspad, kent u dat? (1)

Veel toeristen weten het Vermaningspad in Nes te vinden. Sinds de Doopsgezinde kerk een trouwlocatie is geworden zijn het er zelfs meer geworden. Eén van de bruiloftsgangers een aantal jaren geleden was François Boulangé, de presentator van Lingo. Hij noemde het pad ‘het mooiste padje van Europa’. Het Vermaningspad is een verzameling van commandeurswoningen, een kerkje en grote tuinen. Een geheel dat jaarlijks door vele wandelende toeristen bezocht wordt. Het is een plek om even rustig te genieten van de monumentale omgeving. Het ligt midden in het Beschermd Dorpsgezicht van Nes. In een drietal artikelen willen wij u meenemen naar de rijke historie van dit stukje Nes. Het eerste deel gaat in op de relatie van de Van Heeckerens met het Vermaningspad.

Jacob S. Roep en
Afke Schols-Hak

Walvisvaart

In het centrum van Nes staan vele prachtige monumentale huizen uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze huizen zijn een teken van de welvaart die onder meer de walvisvaart heeft gebracht. Als u vanaf de noordkant het Vermaningspad betreedt, ziet u aan de linkerkant twee prachtige historische huizen staan (Vermaningspad nummer 6 en 8). Deze huizen zijn Rijksmonumenten. Het huis aan Vermaningspad 6 is een Rijksmonument en gebouwd in 1684 (zie jaarankers). De jaarankers of beter gezegd gevelankers hebben een algemene functie. Ze moeten bestand zijn tegen wind. Om te zorgen dat de woning niet instort worden de gevels aan de sporen-kap bevestigd met muurankers. Ter plaatse van de verdiepingsvloer worden ankers aangebracht die aan de strijkbalk, dit is de vloerbalk die langs de topgevel loopt, zijn bevestigd. Deze ankers werden vaak uitgevoerd in cijfers voorstellende het jaar waarin de woning is gebouwd. De gevels zijn wit bepleisterd met een aanbouw aan de zuidkant. Het huis heeft nog altijd de originele kakebienen als erfafscheiding. Deze kakebienen, botten van walvissen, zijn vroeger door de walvisvaarders die hier woonachtig waren meegenomen als souvenirs van hun reizen naar de Noordpool. De kakebienen langs het Vermaningspad staan geregistreerd als Cultureel Erfgoed. In een later deel van deze serie zullen we zien dat er meer sporen van de walvisvaart aan het Vermaningspad zijn overgebleven. Aan de noordkant bevindt zich huis Vermaningspad nummer 8. Het vermoeden bestaat dat de huizen Vermaningspad 6 en 8 vroeger één huis waren. In beide panden hebben Van Heeckerens gewoond.

Voor wij verder kunnen gaan, moeten wij eerst een zijsprong maken naar het bestuur van Ameland. Hierin speelden de Van Heeckerens een prominente rol.

Heerlijkheid Ameland

Tot de komst van de Franse bezetting in 1795 was Ameland een Heerlijkheid, een klein staatje met zijn eigen belastingen, rechtspraak en bestuur. Vanaf 1704 was de Heerlijkheid Ameland in het bezit van de Friese Nassau's. Zij hadden het eiland gekocht. Het eiland was het privébezit van de Friese stadhouder Willem IV en later van zijn zoon stadhouder Willem V. De baas van de Heerlijkheid had de titel Erf- en Vrijheer van Ameland. Toen de Fransen en patriotten in 1795 Nederland innamen, werden alle rechten van de Heerlijkheid verbeurd verklaard. Oftewel Ameland was niet langer het privé-eigendom



Burgemeester Daniël Wigbold van Heeckeren (1811-1888).



Freule Julia Bartara Baronesse van Heeckeren.

van de stadhouder en verloor daarmee zijn positie als zelfstandig staatje. In 1801 werd Ameland formeel aan Friesland toegevoegd. Toen de Franse bezetting in 1813 voorbij was, werd Ameland een grietenij (gemeente) van Friesland. Als grietenij had Ameland een grietman (burgemeester) en twee (soms drie) assessoren (wethouders). De grietman, grietenijraad (gemeenteraad) en de assessoren waren verantwoordelijk voor het bestuur. Na 1851 werden de grietman en assessoren vervangen door een burgemeester en twee wethouders, zoals we dat tegenwoordig nog kennen.

Van slot naar gemeentehuis

Vanaf 1815, na de Franse tijd, werd Ameland als grietenij vanuit het voormalige Cammingha Slot bestuurd. De eerste burgemeester was Walraven Robert baron van Heeckeren. Het Cammingha Slot was dusdanig vervallen dat het gemeentebestuur in 1828 besloot het slot af te breken en het bouw materiaal te verkopen. Rond 1833 correspondeerden het gemeentebestuur en de Gedeputeerde Staten over het kopen van een grietenijhuis. In datzelfde jaar werd voor 250 gulden een huis in Nes aangekocht. In 1837 werd dit deels aangebouwd namelijk met een kamer en keuken zodat het ook als woning voor de secretaris kon dienen. Ondertussen woonde burgemeester Van

Heeckeren niet meer in het slot dat in 1828 werd gesloopt maar in het meest zuidelijke huis van Nes. Tot 1894 hebben ze in dit huis gewoond. Dit huis werd later gesloopt maar stond op de plek waar nu het huis aan de Hoge Eggenweg 3 is.

In een vergadering van 26 juni 1900 werd gesproken over een burgemeesterswoning en een gemeentehuis. Ook het telegraafkantoor zat dan nog in het gemeentehuis maar werd bij nieuwbouw verplaatst naar de woning van de kantoorhoudster. In 1902 werd besloten f 4.500,— beschikbaar te stellen en een bestek te maken. Burgemeester was toen J.H. Drijber en secretaris J. Balkema. Toen de laagste inschrijver f 4.884,— wilde hebben, dit was de bekende Ameland aannemer Foppe de Jong (1855-1947), besloot men de kosten voor het verwerk en het hek uit het bestek te halen. Bij de inrichting stond de raad erop dat eilander ondernemers werden ingeschakeld. Uiteindelijk waren de kosten f 5.429,63, met de inrichting erbij. Het nieuwe gemeentehuis werd omstreeks 1900 gebouwd. Dit gemeentehuis heeft tot 1975 dienstgedaan. Sindsdien staat het gemeentehuis in Ballum op de plek waar voorheen het Camminghaslot stond.

Eerste burgemeesters van Ameland

In de periode van 1815 tot 1894 zijn er op Ameland drie generaties Van Heeckeren burgemeester geweest. In 1837 werd Walraven Robert baron van Heeckeren opgevolgd door zijn zoon Daniël Wigbold Crommelin baron van Heeckeren. Hij was een man van gedegen kennis, grote werkkraft en stoere degelijkheid. Dit is de indruk die de aanwezige stukken in het gemeentearchief van hem wekken. Vanaf 1837 tot 1888 bleef hij in functie als Grietman van Ameland. Bijna geen geboorte-, huwelijks- of overlijdensakte die niet door zijn vaardige hand is opgemaakt en ingeschreven. Onder zijn leiding is er veel gedaan om de infrastructuur op het eiland te verbeteren, zoals de dijken en wegen. Maar ook werden de eerste stappen richting recreatie gezet met de oprichting van het eerste badhuis van Ameland in 1853. Tevens werden de verbindingen met de vaste wal verbeterd. Rond 1850 begonnen postschippers de correspondentie te verzorgen. Tot slot heeft hij zich ook voor de strandvonderij en voor de gevoerde procedures rondom de 'Boerenstand' ingezet. In 1888 overleed deze burgemeester en werd hij opgevolgd door zijn zoon Daniël Jan Wigbold van Heeckeren (1857-1904). Hij was net als zijn vader voorzitter van de plaatselijke commissie van de NZHRM. In 1892 werd ook de Openbare Lagere School met woning in Buren gebouwd. Hij bleef deze functie tot 1894 vervullen.

Na eervol ontslag werd hij in West-Dongeradeel tot burgemeester benoemd.

Baronessen Van Heeckeren

De huizen aan het Vermaningspad werden veelal bewoond door families die met elkaar verwant zijn. Onder de bewoners bevinden zich typische Amelanders familienamen, zoals Hofker, Schols, Stuit en Schut. Maar de meest bekende, vooraanstaande bewoners aan het Vermaningspad waren vrouwelijke nazaten van het burgemeestersgeslacht Van Heeckeren. Zij waren Baronessen van Heeckeren. Een ongetrouwde barones werd in de volksmond ook wel Freule genoemd. De baronessen woonden permanent in hun huis of gebruik-

Baronesse van Heeckeren (1840-1927). Op een gegeven moment, dit is niet geregistreerd, is het huis overgegaan naar Anna Maria Clara Feijema, baronesse van Sijtzama, gehuwd met mr. Rudolf Adriaan Fockema. Hij was president van het Gerechtshof. Zij verkochten het huis in 1942 aan jonkheer Cornelis van Constantijn van Valkenburg. Hij was advocaat en procureur. In 1952 werd het huis overgenomen door Cornelia C. M. baronesse van Heeckeren (1913-1997). Zij woonde in Balk en gebruikte dit huis als tweede woning.

Vermaningspad 6 Huuske van de Freule

Barones Johanna Bartara van Heeckeren (1817-1904) werd als



Het Vermaningspad. Foto Tineke Roep.



Vermaningspad 8 gezien vanaf de Burgemeester Waldastraat. Foto Stichting De Ouwte Pölle.



Het Huuske van de Freule. Foto Tineke Roep.

ten dit als tweede woning terwijl zij ook hun bezit aan de wal hadden.

Vermaningspad 8

Uit gegevens van het kadaster blijkt de noordelijke woning - Vermaningspad 8 - in 1832 van de gereformeerde gemeente te zijn. Hiermee wordt de Hervormde gemeente bedoeld. Later is het huis overgegaan naar Jan Oljes Stuit. In 1876 wordt het huis verkocht aan jonkheer Wipke Minnema van Haersma de With (1838-1906). Hij was getrouwd met Josina Jannetta Crommelin

laatste Van Heeckeren geboren in het Camminghaslot te Ballum. Gedurende haar leven woonde zij in één van de huizen aan het Vermaningspad 6 of 8. Johanna van Heeckeren woonde aan het eind van haar leven in bij haar dochter Maria Catharina Schols-Bakker op het adres Burgemeester Waldastraat 12. Freule Julia van Heeckeren woonde een groot deel van haar leven op Vermaningspad 6. Dit huis wordt in de volksmond het Huuske van de Freule genoemd. Het is nog altijd in het bezit van een nazaat van de